

З М І С Т

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ.....	10
1.1. Економічна сутність та класифікація фінансової стійкості банків	10
1.2. Основні підходи до формування стратегії управління фінансовою стійкістю банків.....	21
1.3. Функції та ієрархія суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків	30
1.4. Формування стратегічного набору управління фінансовою стійкістю банків та визначення основних стратегічних цілей.....	43
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ.....	72
2.1. Механізм управління фінансовою стійкістю банків	72
2.2. Характеристика методик оцінки фінансової стійкості банків, що використовуються у світовій та вітчизняній практиці.....	79
2.3. Методи оцінювання фінансової стійкості банків	103
2.3.1. Індикатори фінансової стійкості банків.....	103
2.3.2. Методики оцінювання фінансової стійкості банків	106
РОЗДІЛ 3. АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ.....	140
3.1. Банківські кризи в умовах фінансової глобалізації	140
3.2. Економічна сутність, мета та завдання антикризового управління фінансовою стійкістю банків	155
3.3. Характеристика антикризової системи управління фінансовою стійкістю банків.....	161
3.4. Характеристика державних інструментів антикризового управління фінансовою стійкістю банків	179
3.5. Характеристика внутрішньобанківських антикризових інструментів управління фінансовою стійкістю банків.....	187
3.6. Діагностика і моніторинг в антикризовому управлінні фінансовою стійкістю банків.....	206

РОЗДІЛ 4. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВ В УПРАВЛІННІ ЇХ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ	235
4.1. Характеристика структурних елементів фінансової безпеки банків	235
4.2. Врахування критеріїв фінансової безпеки у методах оцінки фінансової стійкості банків	258
4.3. Механізм запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, в системі фінансової безпеки банків	273
РОЗДІЛ 5. БАНКІВСЬКІ РИЗИКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ	305
5.1. Класифікація ризиків банківської діяльності	305
5.2. Підходи до управління банківськими ризиками	321
5.3. Організація системи ризик-менеджменту у банках	334
5.4. Методи управління ризиками в банках	345
5.5. Організація внутрішнього контролю за банківськими ризиками	357
РОЗДІЛ 6. БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД ТА МАКРОПРУДЕНЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ	377
6.1. Економічна сутність, функції та завдання банківського нагляду	377
6.2. Характеристика базельських принципів організації банківського нагляду і регулювання	389
6.3. Ризик-орієнтований нагляд у забезпеченні фінансової стійкості банків	404
6.4. Економічна сутність, мета, завдання та інструменти макропруденційного регулювання та нагляду за банками	414
СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ	429
КЕЙСОВІ ЗАВДАННЯ	438
ГЛОСАРІЙ	448
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:	473
ДОДАТКИ	481

ВСТУП

Однією з основних проблем, яка стоїть перед вітчизняною банківською системою, є підтримка на належному рівні її фінансової стійкості, що дає змогу банкам виконувати функції із забезпечення економіки достатньою кількістю фінансових ресурсів.

Різка зміна ринкової кон'юнктури ставить під загрозу не лише прибутковість діяльності банків, але й взагалі їх функціонування. Основними причинами припинення діяльності банків є їх неспроможність нейтралізувати ризики в банківській системі, а також відповідати за своїми зобов'язаннями, що обумовлено недостатністю ресурсної бази у фінансово-кредитних установах.

У банківському бізнесі суттєву роль відіграє процес управління фінансовою стійкістю, який базується на науково обґрунтованій, предметно адаптованій до реалій банківської діяльності методології, передових банківських технологіях та світовому досвіді оцінювання ендогенних та екзогенних чинників, що впливають на зазначений процес. Перед банківською системою в умовах глобалізації та інтенсифікації банківського бізнесу, посилення конкурентної боротьби та збільшення можливих загроз кредитної безпеки постають завдання підвищення власної фінансової стійкості завдяки визначенню і реалізації складових, які формують систему управління фінансовою стійкістю.

Для забезпечення стійкого розвитку окремого банку та банківської системи в цілому управління має важливе значення, оскільки посилення конкурентної боротьби та використання агресивної політики банків потребують нових підходів до розробки і впровадження банківських продуктів, фінансових інструментів та залучення додаткового капіталу. Саме тому формування чіткої стратегії управління фінансовою стійкістю банків є одним із актуальних питань сьогодення. Актуальність дослідження зумовила логіку представленого підручника та його складові.

Пропонований підручник написаний відповідно до навчальної програми з дисципліни «Управління фінансовою стійкістю банків» та включено до навчального плану і викладається на студентам на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (спеціалізація «Банківська справа»).

Місце дисципліни у навчальному плані підготовки магістрів та її логічні зв'язки з іншими курсами (фінанси банку, фінансовий менеджмент в банку, гроші та кредит, банківські операції, аналіз банківської діяльності) обумовили особливості структури та змісту підручника.

Підручник складено відповідно до програми курсу та складається із вступу, шести розділів, які супроводжуються питаннями для самоконтролю, тестовими завданнями; ситуаційними завданнями, кейсовими завданнями та глосарію; списку рекомендованої літератури, додатків. Належний науковий рівень викладу теоретичного матеріалу вдало поєднується з його доступністю.

Перший розділ підручника присвячено теоретичним основам управління фінансовою стійкістю банків. У цьому розділі розкрито сутність таких деменцій як «фінансова стійкість», «об'єкт, суб'єкт фінансової стійкості банків». Визначені принципи управління фінансовою стійкістю, охарактеризовані цілі управління фінансовою стійкістю банків, а також класифікація чинників, що впливають на фінансову стійкість банків: зовнішні, загальнодержавні, внутрішньо системні. Розглянуті функції та ієрархія суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків та представлена характеристика суб'єктів зовнішніх (наддержавних), загальнодержавних та внутрішньо системних суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків. Визначенні основні функції та завдання в системі управління фінансовою стійкістю банків.

Другий розділ підручника містить методичне обґрунтування підходів до визначення фінансової стійкості у системі управління банківською діяльністю. Розглянуті підходи до організації системи оцінки ризику і раннього попередження виникнення кризових ситуацій з точки зору фінансової стійкості

банків. Проаналізовані методики оцінки фінансової стійкості банків. Визначені методичні підходи до розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості банків та використання кластерного аналізу для визначення рівня фінансової стійкості банків. Управління проблемними банками за рівнем їх фінансової стійкості. Критерії визначення проблемності у банках. Охарактеризована система роботи з проблемними банками: контроль капіталізації, роботу з «поганими» активами, банківський нагляд, державну систему управління проблемними банками.

Третій розділ підручника присвячено антикризовому управлінню у забезпеченні фінансової стійкості банків, розкрито економічну сутність та особливості антикризового управління у забезпеченні фінансової стійкості банків. Обґрунтовано системні банківські кризи в умовах фінансової глобалізації. Представлена характеристика основних чинників виникнення кризових ситуацій у банку, характеристика чинників виникнення системних банківських криз. Розглянуті державні інструменти антикризового управління в банківській сфері. Інструменти антикризового управління банком: сценарне моделювання, стрес-тестування, внутрішні нормативи та ліміти, реорганізація банків за власною ініціативою, спеціальні заходи. Принципи формування механізму антикризового управління банком. Сформовано систему індикаторів антикризового управління. Обґрунтування системи антикризових заходів в механізмі забезпечення фінансової стійкості банків.

Четвертий розділ підручника присвячено формуванню моделі фінансової безпеки банків, представлено: визначення економічної сутності, цілей, завдань, функцій фінансової безпеки банків. Охарактеризовані структурні елементи фінансової безпеки банків та суб'єкти і об'єкти фінансової безпеки банків.

Визначені загрози фінансовій безпеці банківської системи: зовнішні загрози (макро- рівень), внутрішні загрози (мікро- рівень). Загрози безпеці банківської установи: загрози безпеці банку з боку зовнішнього середовища (загрози з боку клієнтів банку; загрози з боку партнерів банку; загрози з боку

конкурентів банку; загрози з боку кримінальних угруповань; загрози з боку держави; загрози з боку громадян держави); загрози з боку внутрішнього середовища (загрози з боку власників; загрози з боку адміністрації банку; загрози з боку менеджерів підрозділів; загрози з боку спеціалістів банку; загрози з боку неформальних груп).

У п'ятому розділі підручника присвячено ризик-менеджменту у системі управління фінансовою стійкістю банків: визначено структурні особливості і формування системного підходу при дослідженні ризиків банківської діяльності. Концептуалізоване поняття ризику. Представлена характеристика зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на систему ризик-менеджменту. Зовнішні фактори: макроекономічне середовище, нормативна база у сфері регулювання ризику (нормативи, методика, рекомендації, стандарти бухгалтерського обліку); внутрішні фактори: специфіка діяльності банківської установи: політика, стратегія, тактика; організаційна структура; кваліфікація персоналу). Функції системи ризик-менеджменту як складової управління фінансовою стійкістю банків: методологічна, аналітична, регулююча, контрольна. Етапи управління ризиками: виявлення ризику та причин його виникнення; оцінка ризику і можливих збитків; прийняття рішень про облік або відмова від ризику; здійснення регулюючого впливу на ризик; організація процесу контролю.

Шостий розділ підручника присвячено макропруденційної політики у забезпеченні фінансової стійкості банків: визначено сутність, функції та завдання банківського нагляду. Визначення економічної сутності, функцій, завдань, принципів макропруденційної політики та її вплив на фінансову стійкість банків. Охарактеризовані основні завдання макропруденційної політики: підтримка стійкості фінансової системи до агрегованих шоків, включаючи рецесію та зовнішні шоки; обмеження надлишкових фінансових ризиків, що приймають на себе фінансова система в цілому; згладжування фінансового циклу.

Проблема забезпечення та зміцнення фінансової стійкості банків - не породжена сьогоднішнім, вона має корені й у минулому, складна та до кінця не

розв'язана. Вона є у розвинутих країнах ринкового типу, набула загальнонаціонального значення і для України, що значною мірою зумовлено специфікою розвитку вітчизняних банків. Зокрема, порівняно короткий період їх діяльності, необхідність працювати в умовах підвищеного ризику, що пов'язано з економічною та політичною нестабільністю у країні, а також порівняно з банками провідних ринкових країн незначні обсяги власного капіталу. Саме тому ефективне управління і забезпечення власної фінансової стійкості має бути обов'язком та основним стратегічним завданням кожної банківської установа. Саме ці напрямки розглянуті у підручнику, який пропонується не лише студентам економічних вищих навчальних закладів, а фахівцям банківських установ.

Підручник сформовано на основі вивчення наукової літератури, інструктивних матеріалів Національного банку України та інших відомств, а також практичного досвіду банківських установ.